

Aleksander Laurenčič

KO ŽIVAL POSTANE ČLOVEŠKA, SE NE ZMENI ZA KORENINE LASTNEGA DEBLA

*Basni iz obdobja 1914 – 1918 / usode zamolčanih
junakov vseh vojn*

»V bližini Otočca (Lika) nastopijo volkovi kar v čredah in napravljajo velikansko škodo. Prihajajo celo v kraj sam, a prebivalstvo se ne more braniti, ker je brez orožja in brez municije.«¹

Zgodilo bi se lahko čisto blizu vas. Strahovi iz teme otroške sobe so dobili oči volka in pobegnili iz sobe. Strah, votel v sredini, brez oblike, je tiho grabil goltance. Strahovi so dobili pravo podobo. Ob prvih žarkih jutranjega sonca se niso prikazale hlače z naramnicami, ki so čez noč visele preko stola. Čuden strah je pritiskal k tlom vojake v frontnih linijah. Sonce je obsijalo tudi najbolj izpostavljene linije. Vojakom je postalo jasno. Tisto spredaj, tam čisto blizu ni bil volk, v vetru je plapolala raztrgana uniforma, ki je nekoč služila cesarju. Veter je dvigal kose oblačil, ki so obdajala truplo. Tudi to truplo je nekoč služilo cesarju. Njegov še živi ponosni lastnik je ob zvokih koračnice stopal proti železniški kompoziciji. Ob Božiču bomo že doma... Jeder schuß, einer ... Nova eksplozija je prebujajoče oči pritisnila k tlom. Zajtrk. Premraženi prsti brskajo po žepih. Drobtine starega komisa. In zopet sanje. O italijanski ravnini, Siciliji, pomarančah... Zver iz sanj je zopet stopila iz pozabljenih otroških oči. *Canis lupus* (volk) ubija. Ubija za hrano, za preži-

vetje. *Miles incognitus* (neznani vojak) ubija... Ubija za slavo vodje tropa, ubija za preživetje. Zver je bila poslana na Zemljo leta Gospodovega 1914. Lažnih prerokov je bilo več.

Vojne je vedno začel le človek, čeprav se je odgovornosti vedno izogibal. Včasih jo je poskušal celo zvrniti na bogove. Njihova žepa po krvi naj bi sejala med ljudi sovraštvo. Bogovi so res obstajali in res so bili oni krivci. Toda niso bili nesmrtni. Svoje rodove so ohranjali v dinastijah, predajali so se zemeljskim užitek in bili od medsebojnega mešanja domnevno modre krvi poneumljeni in bebasti, kot se je izrazil Napoleon. Te bogove je zato zamenjal nov rod, ki se je tudi le dolgočasil za šahovsko desko. Prave igre so tiste, pri katerih teče kri.

In kri je tekla. V potokih in rekah je polnila jezera. S pomočjo nove tehnike je bila ustvarjena predstava, kakršne svet še ni videl. Ceno vstopnice je človeštvo plačalo s krvjo. S krvjo so plačali tudi statisti v tej predstavi – predstavniki živalskega sveta.

Konji

Približno šest tisoč let pr. Kr. se je zgodil čudež - vrsti *homo sapiens* je uspelo udomaćiti ko-

¹ Volkovi so se pojavili v Liki, Slovenec, 9. 1. 1918.

nja. Do zlorabe plemenite živali ni bilo daleč. Konje so začeli uporabljati za vleko bojnih vozov. Kasneje so turanski nomadi (Huni, Avari, Bolgari, Madžari...) na lahkkih konjih ustražovali Evropo. Džingiskan se lahko zahvali predvsem konjem, da je lahko ustvaril veliko državo. Nasprotno od hitrih azijskih osvajalcev so oklepljeni evropski vitezi prisegali na uporabo težjih tipov konj. Vloga konjenice v bojnih spopadih je stalno naraščala. S hitrim uvajanjem strelnega orožja je vzporedno potekalo tudi številčno naraščanje evropskih armad, potrebe po konjih so postajale vse večje, posebej pri topništvu in zalednih enotah. Izum parnega stroja, nastajanje železniškega omrežja in pojav prvih motornih vozil je vplival na zmanjšanje števila konj v vojni službi. (V tem obdobju so enotam za hitro posredovanje začeli dodeljevati tudi kolesarje.) Kljub temu so različne vojske v prvi svetovni vojni uporabljale okoli osem milijonov konj, izmed katerih je 5,6 milijona podleglo lakoti in izčrpanosti, ali pa jih je bilo ubitih z orožjem.² Če to primerjamo s človeškim deležem v vojni (70 milijonov mobiliziranih vojakov, ok. 10 milijonov ubitih³) in število pomnožimo s povprečno težo konja, oziroma človeka (600 kg, 80 kg), pridemo do pretresljivega podatka. Zemlja je na vseh bojiščih nosila ok. 5,6 milijona ton teže v vojaških škornjih in ok. 4,8 milijona ton teže v kopitih, pokopala pa je približno 800 tisoč ton človeškega mesa in kosti ter približno 3 360 000 ton konj, ki so tiho stopali v največjo klavnico, kar jih je svet dotlej videl.

Mitraljez in hitrostrelna topništvo sta ob koncu 19. in v začetku 20. st. zmanjšala vlogo konjenice v oboroženih spopadih, zato le-ta tudi ni imela odločilnejše vloge v 1. svetovni vojni. Na zahodnem bojišču je nemška konjenica uspešno krila fronto in maskirala premike čet skozi Belgijo, do edinega večjega spopada dveh sovražnih konjenic pa je prišlo na vzhodnem bojišču. Pri Jaroslavcu sta 21. avgusta 1914 v polnem galopu trčila ruski in avstroogrski konjeniški diviziji. Rusi so v boju uporabljali kopja in sablje, njihovi nasprotniki samo sablje. Po hudem boju iz bližine je bila avstroogrška konjenica razbita, njihovo topništvo pa zaplenjeno. Konjenica je dobila svojo pravo priložnost šele po

preboju front (solunska fronta, Vittorio Veneto), ko je dobila nalogo, da potiska umikajoče se čete centralnih sil.⁴

Sloni

Spomladi leta 218 pr. Kr. se je Hanibal odpravil iz Nove Kartagine na dolg pohod s 60 000 možmi pehote, 12 000 jezdec in - sedemitridesetimi sloni.⁵ Hanibalov prehod prek Alp je bil gotovo veličasten, ne glede na njegov namen. Toda ne glede na število vojakov, ki je prekoračilo gorovje, ne glede na tone vojaškega materiala in drugih potrebnih sredstev, daje podvigu največji čar romantična predstava o bojnih slonih sredi snežnega viharja. Toda nič kaj romantična ni bila podoba teh praoklepnikov za nasprotno vojake, večkrat pa so bili prestrašeni sloni pogubni tudi za lastne vojake.

Manj nevarni svojim gospodarjem so postali šele mehanični oklepniki, toda s slonovega hrba se je ponujal lepši razgled, kot pa iz tesne »konzerve«. Vojaki tankov niso imeli radi, niti sami tankisti ne. Smrt v tanku je grozna. Mlad francoski častnik je v pariškem listu *Intransigentu* opisoval vtise, ki jih je doživel v tanku v prvi pomladni ofenzivi. Ves ta čas je bil mladi junak ločen od sveta, ni mogel užiti niti trenutka, da bi lahko iz notranjosti železne pošasti pokukal na svetlo, in se razgledal po bojišču. Najhuje mu je bilo prvi dan, ko se je počutil strašno osamljenega. Vzduh je bil težak, prenapolnjen s plini, ki so se vlačili po bojišču, notranjščina tanka pa podobna majhnemu otoku sredi peklenškega hruma in hrušča ter mesarskega klanja. Tank se je premikal počasi in previdno naprej, krmar je s trudom izbiral pot, večkrat je moral izstopiti vojak z nalogo, da si pot natančneje ogleda. Vojaki v tanku so nosili usnjeno obleko, toda kmalu je postalo tako vroče, da jim je bil vsak košček obleke neznosen. Kmalu je bila celotna posadka tanka pošteno pretresena, vse je moril stalni nemir, zato so opazovali, ali gre pehota za njimi in napenjali ušesa, ali je pod stromom počila granata. Ko je bil naskok končan in so se vračali nazaj, je vse, razen krmarja, objel sladek spanec.⁶

Italijani v prvi svetovni vojni niso popolnoma sledili Hanibalovemu zgledu, čeprav so si zadali

² *Vojna enciklopedija, (geslo KONJ), 4, Beograd 1972, str. 550.*

³ *Enciklopedija Slovenije, (geslo PRVA SVETOVNA VOJNA), 9, Ljubljana 1995, str. 398.*

⁴ *Vojna enciklopedija (geslo KONJICA), 4, Beograd 1972, str. 564 - 567.*

⁵ *Odkritja in raziskovanja, 1, Iskanje se začne, Ljubljana 1976, str. 107.*

⁶ *Slovenec, 7. 9. 1917.*

podoben cilj, kot slavni antični bojevnik več kot dva tisoč let pred njimi. Hanibal je hotel s prodorom prek Alp spraviti na kolena Rim, potomci Rimljanov pa Dunaj. Italijani so namreč spoznali, da se v visokogorju bolje od slonov znajdejo mule. Za prenos težkih tovorov na položaje so bile te skromne živali pripravnejše tudi od konj. Uporabljali so jih tudi v drugi svetovni vojni, mule pa so prišle prav tudi njihovim nasprotnikom – partizanom. Tone Seliškar je v svojih humornih zgodbah iz vojne mulam postavil pravi literarni spomenik, ne glede na to, ali je tista mula, ki je nosila težko bredo in povzročila strašen ropot, resnično prestrašila italijanske vojake.

Pernati prijatelji

Težki časi so proti koncu vojne vihre nastopili za simpatične male ptičke – vrabčke. Na Moravskem je izšla uradna odredba za pobijanje vrabcev. Pokol so opravičevali z dvema več ali manj važnima razlogoma, prvi je bil star že stoletja in vrabci zanj niso bili čisto nič krivi, ampak so le uveljavljali svojo pravico do preživetja. Vrabce so obtožili, da so »jako škodljivi« na vrtovih in na polju. V primerjavi s tisočimi kilometri izkopanih jarkov sredi rodovitnih polj, ki jih je izkopala človeška roka, je bila jata vrabcev res nedolžna, toda kdo bi si upal položiti roko na pravega grešnega kozla, krivca za vse večje pomanjkanje hrane. Njihov drugi greh pa je bil tudi za človeka nečloveški – poskusili so jih vključiti v svojo prehranjevalno verigo. Našel se je briltni gurmanski želodec, ki je zakrulil, da je njihovo meso »jako okusno in dobro nadomestilo za govedino, teletino, svinjino, bravino itd., katere je od dne do dne manj.«⁷ Nihče seveda ni pomislil, da vrabci niso čisto nič krivi, da je tega mesa vse manj na tržišču in da je bilo zaradi praznih polic zaprtih veliko mesnic. Klala je ista živalska vrsta kot na fronti.

Med vojno v Bosni sem slišal, da so ravno vrabci ostali zvesti domačemu okolju. Lahko bi zapustili oblegano mesto, pa ga niso. Z majhnimi krili bi lahko odleteli v svobodo, toda ostali so solidarni z dvonožnimi sapiensi in razbremenjevali Sarajevčane težkih misli in jim vlivali upanje na boljše čase.

Nasprotno od vrabcev, ki kljubujejo hudim zimam, vleče lastovke vsako jesen selitveni na-

gon na jug. Dvomim, da se nobenemu vojaku ni utrnila solza, ko je videl, kako lastovke zaman iščejo svoja gnezda med porušeni domovi. Na lastovke ni pozabil Ivan Cankar v delu *Podobe iz sanj*, kjer mu pohabljen sraka razlaga uso do vračajočih selivk. »Nikar ne zameri, ne smem se tvoji bolesi, sama jo občutim! Prišlo mi je le kar tako na smeh, ko sem se spomnila na lastovice, na tiste, ki so obnorele, ko je planil mednje strah. To se je zgodilo zadnjič tam nekje pri Števerjanu, ali kje... milost božja, toliko je zdaj imen, ki ne pomenijo več nobene stvari in nobene kraja! Gosposko so preblisnile v enem samem žarku izpod neba, da bi se razgledale po svojih domovih. Letele so v jasnem loku, vtomer, vonomer, visoko, nizko, blizu, daleč; doma ni bilo nikjer, nikjer niti enega, ne zibke, ne postelje, ne groba. Iz puste zemlje je široko zeval črni strah, nad njim so krožile, kakor uročene, prošle s tenkim svojim glasom: Kje je moj dom? Povejte mi! – Od jutranje in od večerne strani jim je z glasnim glasom odgovarjala smrt: Tukaj, lastovica, glej, tukaj je tvoj dom! – In niso se ganile nikamor, ni jim prišlo na misel, da bi pobegnile. Padale so, kakor zrele češnje z drevesa, popadale so vse do zadnje. Eno sem še videla na svoje oči, da je švignila za frčečo smrtjo, ker je mislila, da je mušica... To se je zgodilo pri Števerjanu, ali kje... Vse do zadnje so popadale zaradi bridkosti. In vendar so imele krila, da bi lahko šle do samega sonca.«⁸

Gamsi

Drugačno pot, pot v begunstvo so izbrali gamsi. Še dolgo je bil med Breginjci živ spomin na veliko število gamsov, ki so se pojavili na Stolu med prvo svetovno vojno.⁹ Domnevajo, da se je njihovo število nenadoma povečalo zaradi večletnih pozicijskih bojev na Rombonu in v krnskem pogorju. Rešitev s frontnih položajev pa za visokogorske lepote še ni pomenila varnega in mirnega življenja. Postali so tarča za italijanske vojake in dodaten obrok v njihovih menajzkah. Gamse so že pred prvo svetovno vojno lovili na Stolu avstrijski alpski oficirji. Poraščeni in skalnati del Stola nad Kobaridom je veljal za dobro lovišče. Tu so lovili s poganjači in psi, ki so pritiskali iz doline navzgor, oni pa so zapi-

⁸ Ivan Cankar, *Podobe iz sanj, Sraka in lastovice*, v: I. Cankar, *Izbrano delo*, VII, *Mladinska knjižnica*, Ljubljana 1973, str. 325.

⁹ Rudi Šimac, *Beseda o lovišču*, v: *Lovska družina Kobarid (1947 – 1977) – Razvitje prapora*, Nova Gorica 1977, str. 8.

⁷ *Slovenec*, 11. 4. 1918.

Golob junak

LJUBITELJEM GOLOBOV UMRILIH ZA FRANCIJO

GOLOBU IZ VERDUNA

S TE TRDNJAVE JE MED VERDUNSKO BITKO
4. JUNIJA 1916 POLETET ZADNJI GOLOB
PISMONOŠA, NESOČ NASLEDNJE SPOROČILO
KOMANDANTA RAYNALA:

"ŠE SE DRŽIMO, A PRESTAJAMO ZELO
NEVAREN PLINSKI IN DIMNI NAPAD. NUJNO
POTREBUJEMO POMOČ. OMOGOČITE NAM
OPTIČNO ZVEZO S SOUVILLOM, KI NE
ODGOVARJA NA NAŠE KLICE. TO JE MOJ
ZADNJI GOLOB."

GOLOB JE IZPOLNIL SVOJO NALOGO IN
PREJEL NASLEDNJO POHVALO:

"NAVKLJUB OGROMNIM TEŽAVAM, KI STA JIH
POVZROČALA GOST DIM IN OBILNE EMISIJE
PLINA, JE IZPOLNIL NALOGO, KI MU JO JE BIL
NALOŽIL KOMANDANT RAYNAL. BIL JE EDINO
KOMUNIKACIJSKO SREDSTVO HEROJSKEGA
BRANILCA S FORT DE VAUXA. PRENESEL JE
POSLEDNJE PODATKE, KI JIH JE DOBIL OD
TEGA OFICIRJA. MOČNO ZAŠTRUPLJEN JE
UMIRAJOČ PRILETET V GOLOBNJAK."

rali prehode na vrhu. Za gamse je bila usodna tudi londonska pogodba, ki je prepustila to ozemlje Kraljevini Italiji, ki je imela slabo urejene zakone s področja varovanja lovišč. »Obdobje Italije je bilo za gamse in srnjad najbolj usodno. Tuji zakupniki so pobijali po načelu: Pobij čimveč v zakupni dobi. Bilo je tudi veliko divjih lovcev v Borjani, Podbeli, Sedlu, Robediščih, Logjeh in Breginju. Italijansko obdobje je gams kot vrsta komaj preživel v našem lovišču. Ohranil se je na Stolu nad Plazmi in verjetno v nedostopnih krajih Mije in Matajurja. Leta 1955-56 so jih našli 13.«¹⁰

Število gamsov je kasneje naraslo, prva svetovna vojna pa je bila usodna za lepoto Soče in njenih pritokov – marmornato oziroma soško postrv. Življenje v reki so uničevale granate, ki so med boji padale vanjo, še posebej pa so ribji zarod uničevali lačni vojaki. Kdo bi se le zamujal s starimi načini ribolova. Bolj preprosto je bilo vreči bombo in pobrati ribe, ki so plavale s trebuh, obrnjenimi navzgor. Zaradi vojne je umirala tudi reka.

Poskus oživljanja ribjega zaroda po končani vojni pa je bil za avtohtono postrv še usodnejši. V njene vode je bila naseljena potočna postrv, ki se je izkazala kot bolj uspešna tekmica od svoje sorodnice. Prihajalo je do križanj, ki so privedle do tega, da je avtohtona čista vrsta praktično izginila. Genocid, ki so ga Turki med vojno izvajali nad Armenci, se je na Soči uresničil.¹¹

Podgane

Italijanski vojaki so imeli veliko manj težav z nezadostno prehrano kot njihovi avstrijski nasprotniki. Toda vojak je vojak, italijanska kuhinja pa italijanska kuhinja – mi, Slovenci, pa polni predsodkov o stvareh, ki jih ne poznamo. Domačini iz Sužida pri Kobaridu¹² so si zapomnili

italijanske vojake po tem, da so lovili mačke, jih kasneje spekli in pojedli. Ko so polovili in spekli vse mačke, so se zaredile miši in podgane. Italijanov to ni zmedlo in namesto mačk so se lotili – podgan. Odrli so jih na »meh«, nataknili na palico in pekli na ognju¹³, ki so ga kurili pri Šimenčevem seniku. Ko je bilo slabo vreme, so pekli podgane tudi pri baraki za »Kucevo« hišo. V tej baraki so poleg podganjih piknikov pripravljali tudi hrano za italijansko godbo na pihala.

Kača in maček

Dolga vojna in njene grozote so verjetno vplivale na govorce, ki so se razširile v okolici središča dežele Kranjske. V časniku Slovenec je v rubriki Ljubljanske novice avtor članka zapisal: »Po našem mestu je razširjena uprav pravična govorica. Nekje na Barju se je pokazala pred kratkim velikanska kača, debela je in dolga, kakor žrd. Prihaja iz zemlje, 40 metrov globoko, se solnči na travi in leži vedno na enem mestu. Včasih se le nekoliko prikaže, pa zopet izgine pod zemljo. Nekateri jo vidijo, drugi pa zopet ne. Sicer jo ljudje le od daleč opazujejo, a storila dosedaj ni še nikomur nič. So jo že pobijali in streljali nanjo, a je nikakor ne morejo ugonobiti. Kadar je velikanski kači tel »igrač« preveč, pa izgine v svoje globoko skrivališče. Bujna ljudska fantazija hoče vedeti, da je ta kača predznamenje še hudih, hudih časov in šele kadar bode za vedno izginila, bode zopet dobro. To in še mnogo drugega vedo ljudje povedati. Jeli res izreden pojav kačje zalege nam ni dosedaj še nič znane, ga, zatrjuje se pa, da se je postavil nek poseben eksemplar in bi bilo dobro, ako bi se stvar doganala. komur je o tem kaj več pozitivno znanega naj nam sporoči.«¹⁴

Očitno ni bilo nikomur »več pozitivno znane«, kajti nihče tega ni sporočil. Je pa splošno znano, da nasilje rodi nasilje. Tri dni kasneje najdemo namreč v isti rubriki članek »Goreči maček v šupi«, ki nas lahko poduči, kako hitro lahko otroci posnemajo odrasle. V negativnem smislu, seveda. Šestega junija dopoldne so se na Cesti v Mestni log igrali otroci. Svoje igranje so zaključili z okrutnostjo: ujeli so mačka in mu za rep privezali šop slame ter slamo zažgali. Maček je planil v bližnjo »šupo« posestnika Ovna, ki je bila v par trenutkih v plamenih. Ogenj se je hi-

¹⁰ Prav tam

¹¹ Tudi med drugo svetovno vojno je v Evropi izumrla živalska vrsta. Hladna zima, ki je zaustavila kolesje nemškega vojaškega stroja na vzhodni fronti, je izbrisala s površja (bolje rečeno izpod površja) Zemlje vrsto krtov. Ta vrsta je bila večja in se ni tako uspešno upirala mrazu, kot manjša vrsta, ki je preživela. Krivec za pomor so bile spremenjene klimatske razmere in skoraj izjemoma ne človek. toda koga so v tem času sploli zanimali krti.

¹² Drago Sedmak, Prva svetovna vojna, v: Kobarid, Kobaridski muzej 1997, str. 94. Podatke je D. Sedmak dobil v Stari kroniki vasi Sužid, Marije Kenda - Majde.

¹³ Kdor se ni poskušil, naj se ne zmrduje.

¹⁴ Slovenec, 4. 7. 1917.

tro širil in že je začel goreti tudi pod Ovnove hiše. K sreči se je hitro pripeljala ljubljanska požarna bramba in omejila ogenj. »Šupa« in pod sta postali žrtvi ognja. (Ali je maček preživel, tega v časopisu ne omenjajo.)

Antropofagi

Grmenje topov se je po bliskovitem preboju v 12. soški ofenzivi premaknilo daleč v italijansko ravnino. Množica ljudi, ki je dve leti in pol uničevala vse živo in mrtvo je odšla - novim uničevanjem naproti. Naloga živali je bila, da pospravi opuščeno bojišče... *„Na še nedavno kot mravljišča živih poteh so ležali ostanki kamionov in karet. Prevrnjeni topovi, odvržene puške in strelivo ter uniforme so ostali neme priče globokega padca minule moči in slave. Dušiči dim še nedogorelih barak je nadomestil prejšnji dim eksplozij in valov smrtnega fosgena. Sladkobni vonj še nepokopanih trupel in pobitih konj je vabil podgane, krokarje, vrane, črve in mravlje na obilno gostijo. Eni morajo umreti, da bi drugi živel.“*¹⁵

Srnjaček

Vrnimo se še malo k nesojenemu nasledniku starega Franca Jožefa, človeku, čigar smrt je postala povod za vojno. V glasilu Lovec so lovci napisali posvetilo mrtvemu nadvojvodi Francu Ferdinandu. *„Z njim avstrijski lovci nismo izgubili samo bodočega vladarja, ampak tudi zaščitnika... Nadvojvoda je bil namreč strasten lovec in strellec, da mu ga ni bilo para... Živo se je zanimal za naravoslovje...“*¹⁶ O nadvojvodi so takrat pisali, da je bil strasten lovec, vendar še ni slišal, kako joče ranjena žival. Nekoč je smrtno ranil srno. Mislil je, da je sama, pa je nenadoma od nekod priskakljajl nič hudega sluteč srnjaček in se stisnil k njej. Hotel je sesati, pa ni mogel, ker ji je curljala kri iz vimena. V tej nemoči, da bi nahranila srnjačka, je mati tako žalostno zavekala, skoraj zajokala, da nadvojvoda ni zbral v sebi poguma, da bi streljal še na mladiča, ki brez matere ne bi mogel preživeti... Nenadoma je ugotovil, da lahko vodi narode v vojno, ne more pa ubiti srninega mladiča...¹⁷

Morala

Po vojni so znali ljudje že drugače obračunati z volkovi. Kmet iz Starega kota se je leto dni po končani vojni znašel tudi brez puške in streliva. Na volka je bil hudo jezen, ker mu je v staji raztrgal štirinajst ovac. Ko je bila mrcina, kot so zapisali v Lovcu, spet pri ovcah, se je jezni kmet skril za grm in čakal... S prvim udarcem ga je omamil in nato ubil.¹⁸

Zusammenfassung

Wenn das Tier zum Menschen wird,
kümmt es sich nicht um die Wurzeln
des eigenen Stammes

*Tierfabeln aus der Zeit von 1914 bis 1918 /
Die Schicksale der totgeschwiegenen
Soldaten aller Kriege*

Die "kopernikanische Revolution" löschte Jerusalem aus dem Mittelpunkt des Universums, durch Darwins Evolutionslehre schwand die Glaubwürdigkeit der Ereignisse des 6. Tages der biblischen Geschichte, doch wir Menschen beharren immer noch auf dem dritten Dogma: Gott machte den Menschen (den er nach seinem Abbild schuf) zum Herrn über das Tier.

Von da an sollte das Tier dem Menschen untertan sein, und er mißbrauchte es für alle möglichen Zwecke. Vielleicht sind genetische Versuche der Höhepunkt des Mißbrauchs, doch schon Jahrtausende gingen Tiere in Kriegen zugrunde, die nur dem Nutzen des Menschen dienten (Gott erlaubt Kriege natürlich, denn er ist gemäß dem dritten Dogma dem Menschen ähnlich). Am häufigsten wurden Pferde zu militärischen Zwecken mißbraucht, doch litten durch Jahrhunderte hindurch in allen unsinnigen Kriegen alle Tiere, von den Mäusen bis zu den Elefanten (nur für Läuse und Wanzen könnte man vielleicht behaupten, daß sie sich in den Schützengräben wohl fühlten). Einiger Tiere gedachte der Mensch nach Kriegsende und setzte ihnen sogar Denkmäler. Der Mißbrauch von Tieren zu Kriegszwecken wird jedoch ungestraft in allen Armeen der Welt fortgesetzt.

¹⁵ Vladimir Gradnik, *Krvavo Posočje, Trst - Koper 1977, str. 266.*

¹⁶ Franc Šetinc, *Po sledovih slovenskega lovca, Ljubljana 1995, str. 67.*

¹⁷ Prav tam.

¹⁸ Franc Šetinc, *Po sledovih slovenskega lovca, Ljubljana 1995, str. 141.*